

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 113, GOD. V, BEOGRAD, UTORAK, 19. JUL 2011.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 16. avgusta

MIXER

Piše: Vladimir Arsenić

MITOMAHIJA S PREDUMIŠLJAJEM

Danilo Kiš u ključu pseudo-feminističke razgradnje

Knjiga Tatjane Rosić „Mit o savršenoj biografiji – Danilo Kiš i figura pisca u srpskoj kulturi“ jeste delimično argumentovan napad na ovog značajnog pisca, ali je mnogo bolje organizovan i kudikamo utemeljeniji napad na njegovo nasleđe unutar srbijanske književnosti, za koje sam Kiš ne samo da nije kriv, nego bi ga verovatno sa gnušanjem odbacio. U smislu argumentacije ovaj tekst zaista predstavlja novinu u ovdašnjoj teorijskoj i polemičkoj produkciji, pokazujući doduše karakterističan nivo eklektičnosti, ali dobar i širok uvid u trenutni presek onoga što se u savremenoj književnosti Srbije događa. Jedini problem leži u tome što je obimniji i slabiji deo knjige posvećen analizi Kišovog dela iz aspekta poststrukturalizma, široko gledano, a tek u zaključku se Tatjana Rosić okreće nasleđu i tumačenju Kiša od strane potonjih generacija, a ti njeni zaključci o (zlo)upotrebi Kiša su precizni, iako ne i novi. Ipak, čitava konstrukcija koja nastaje kao potpora napadu na Kiša, u velikoj meri je uvredljiva (T. Rosić u intervjuu datom *Danasu* 11. 4. 2011. koristi reč *rugalačka*) i neosnovana u toliko meri da zahteva odgovor. I da naglasim da odgovor ne dolazi u ime Danila Kiša jer njemu branilac nije potreban. On dolazi u ime drugačijeg sagledavanja dela Danila Kiša, kao i njegove autorske pozicije, u ime čitanja Kiša kao pisca i stvaraoca koji se kretao unutar jednog ambivalentnog identiteta. Unutar one, dakle, pozicije koja prigovora, koja se buni protiv tradicionalno shvaćenog identiteta/maskuliniteta i koja se, naposljetku, uzdiže između rodne podele i suočava pisca/spisateljicu¹ sa pitanjem etike i etičkog delovanja u svetu, odnosno sa odbacivanjem tradicionalno shvaćene etike i prihvatanjem nove. S tim se već u pomenutom intervjuu i Tatjana Rosić suočila odgovorivši prilično nemušto na pitanje o razlici između Jeremićeve i Kišove fantazije. No, pođimo redom.

TATJANI ROSIĆ JE VAŽNO DA NIJE PRVA KOJA JE POSLE JEREMIĆA NAPALA KIŠA. PROBLEM JE UPRAVO U TOME ŠTO JE APSOLUTNO DOZVOLJENO NAPASTI KIŠA, ALI SU ZA TO POTREBNI JASNI MOTIVI I JOŠ JAČI ARGUMENTI

STATISTIKA DŽENDERU NE VERUJE

Prva optužba kojom će Tatjana Rosić pokušati da devalvira Kiša zasniva se na citatima iz teksta „Sveta Simona“ (*Homo poeticus*) i iz „Kratke biografije A. A. Darmolatova“ (*Grobница za Borisa Davidoviča*). Ne samo da su oni izvučeni iz konteksta, nego je rekontekstualizacija koju Tatjana Rosić vrši, u suštini jedno strateško retoričko lukavstvo. Lako je muškarca optužiti za antifeminizam i protežiranje pisaca, muškaraca, naravno, jer se potom svaka odbrana može činiti kao nov napad na feminizam. Drugim rečima, feminizam nije moguće napasti iz pozicije maskuliniteta, a da ne ispadnete nasilnik. U tom smislu, pozicija iz koje teoretičarka Tatjana Rosić prigovara Kišu je uvek već branjiva jer samo feministkinja može da ospori njen napad na pisca, a čini se da nema feministkinje koja bi to učinila. Međutim, njeno tu-

mačenje fraze „imati muda“ i njeno namerno prećutkivanje dvostruke ironije zaista budu oči. Naime, imanje muda u srpskom rečniku ne znači nužno da je osoba koja ima muda muškog roda/pola, već se ta idiomatska fraza odnosi na osobu koja poseduje često bezrazložnu hrabrost, odnosno moguće je da muda ima i osoba ženskog roda/pola. Dalje, čitajući sasvim ispravno kao šaljivo ovo Kišovo ironijsko preuveličavanje, Tatjana Rosić previda završetak rečenice iz pripovetke koji glasi: „naravoučeni je piscima da za pisanje nisu dovoljna samo muda“. Dakle, iako je zgodno biti hrabar/ra kao autor/ka, to nije dovoljan uslov. Drugim rečima, hrabrost teoretičarke Tatjane Rosić da napadne Danila Kiša je za svaku pohvalu, ali bi bilo kudikamo bolje da je to učinila sa jasnijom i potpunijom argumentacijom.

No, da se vratimo Svetoj Simoni. Kišova optužba protiv nje u suštini jeste optužba protiv ćutanja i hipokrizije. Pored toga, u pomenutom tekstu koji odista nosi naziv *Sveta Simona*, a ne

MIXER

Vladimir Arsenić: Mitomahija s predumišljajem

CEMENT

Jasna Dimitrijević: *O Brother, Where Art Thou?*

ARMATURA

Snežana Čongradin: Prozapadni lider Velike Srbije

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić & Boris Dežulović: Dve lirske rasprave o Ivi Andriću

Tomislav Marković: Eci peci pec

BLOK BR. V

Aleksa Jovanović i Lazar Bodroža: Avanture zeca Milorada

➔ Ilustracije u broju: Danijla S. Radaković

Sveti Žan Pol, a čiji je povod očigledno izjava Simon de Bovoar, u istoj meri se pominje i Žan Pol Sartr, kojeg prema rečima Tatjane Rosić Kiš štiti, jer je muškarac. Neverovatno je da teoretičarka kalibra Tatjane Rosić može da na načini takav notorni pre-vid. Njena argumentacija koja kaže da je za Kiša Simon de Bovoar krivlja zato što je žena, zaista mora mora poznavao Kišovog teksta naterati na smeh. Da se poslužim kvantitativnom metodom koju je i sama koristila mereći broj pojavljivanja nekih reči unutar Kišovog elektronskog korpusa i da prebrojimo koliko puta se u tekstu „Sveta Simona“, izuzimajući naslov, pojavljuje ime Simona, a koliko Žan-Pol. Odgovor je neverovatno jednostavan: po pet puta oba imena. Da li je Kiš time zaštitio Sartra u odnosu na Simon de Bovoar – nije. Kišova izjava da je Sartr njegov bližnji izrečena je u drugom kontekstu i na drugom me-

stu. U kontekstu osude ćutanja Sartra i Simon de Bovoar o Gulagu, Kiš ne pravi nikakvu razliku među njima. Ako to teoretičarka Tatjana Rosić ne vidi, onda je to posledica samo njenog neželjenja da to vidi, njenog insistiranja na izvrtanju istine, njenog *bagatelnog* feminizma.

NA BRANIKU PUKOTINE

Naredna trećina knjige će se baviti pregledom feminističkih i poststrukturalističkih teorija i modela pisanja oca, odnosa otac-sin i sin-otac i maskuliniteta uopšte, što je interesantno kao pregled, kao pozivanje na autoritete, ne uzimajući u obzir rodnu/polnu razliku, od Deride do Spivakove, od Lus Irigaraj do Pjer Burdijea, od Pegi Kamuf do Edvarda Said. Teoretičarka Tatjana Rosić će uzimati šakom i kapom, zbrda-zdola, frankeštajnovski gradeći svoju mašinu za cedjenje istine, ne mareći o ško-

eurozine

KPK Beton je član Eurozine medijske mreže

lama i pravcima, mešajući postkolonijalne teoretičare sa dekonstruktivistima, genetički strukturalizam Pjera Burdijea sa feminizmom Džudit Batler. Sve je moguće ako služi svrsi, ako će nas to odvesti do potvrde teorije o tome da je Kiš uspeo da izgradi mit o sebi kao piscu savršene biografije i da kroz to ponovo utvrdi neprekidnu tradiciju maskuliniteta na uštrb spisateljica u ovdašnjoj književnosti.

Ovo je posebno vidljivo kada počne primena mašine na tekst. Iako je sasvim logično da će svako tumačenje izvršiti nasilje nad tekstom, u slučaju teoretičarke Tatjane Rosić ova štekćuća i zahuktala inženjerska tumačeća skalamerija će povezivati babe i žabe, uvlačiti u Prokrustovu postelju tekst koji se opire jednorodnom i jednostranom tumačenju. Proglasiti Kiša najpre svesnim pukotine u patrijarhatu, a zatim najvećim braniocem istog doista podrazumeva neverovatnu dijalektičku hrabrost. Zatim se ova pukotina prebacuje, sasvim frivolno i postmodernistički, na teren književnosti, dakle u autoreferencijalnost, i donosi se zaključak da je proces legalizacije kojem se u tradicionalnom shvatanju opire bavljenje književnošću omogućen legalizacijom narativa očinstva.

Kakav je narativ odnosa otac – sin – otac u Kišovom delu, jedno je od pitanja koje je zaokupilo nemali broj radova, a posebno je u tom smislu značajna izvanredna studija Davora Beganovića *Pamćenje traume*. Nekoliko tumačenja, koja su bliska i mom čitanju ovog odnosa unutar *Porodičnog cirkusa*, svakako se kreću u okviru onoga što je Kati Karut nazvala trauma-kritikom. Definitivno da je iterativnost motiva i narativnih situacija unutar sve tri knjige *Porodičnog cirkusa* jedan od pokazatelja da se radi o traumatizovanom pripovedaču. Čak se može govoriti o dva vida traumatizacije: o unutar porodičnom nasilju kada Edvard Sam tuče ženu, a Andreas pokušava da je brani, ali i o državnom ili društvenom nasilju. Trilogija tako predstavlja tri različita pokušaja/načina da se subjekt izbori sa traumom gubitka oca, ali i da se nađe psihološki validno opravdanje koje će omogućiti izlazak iz i preživljavanje traume. Ono se nalazi u upravo u citatu iz Talmuda koji teoretičarka Tatjana Rosić vešto izbegava, upravo zato što očigledno oseća da će joj to srušiti koncepciju. Naravno, to je i stoga što se Kiš oslanjao i na jednu sasvim drugačiju tradiciju koja Tatjani Rosić ostaje nepoznata, doduše iz opravdanih razloga.

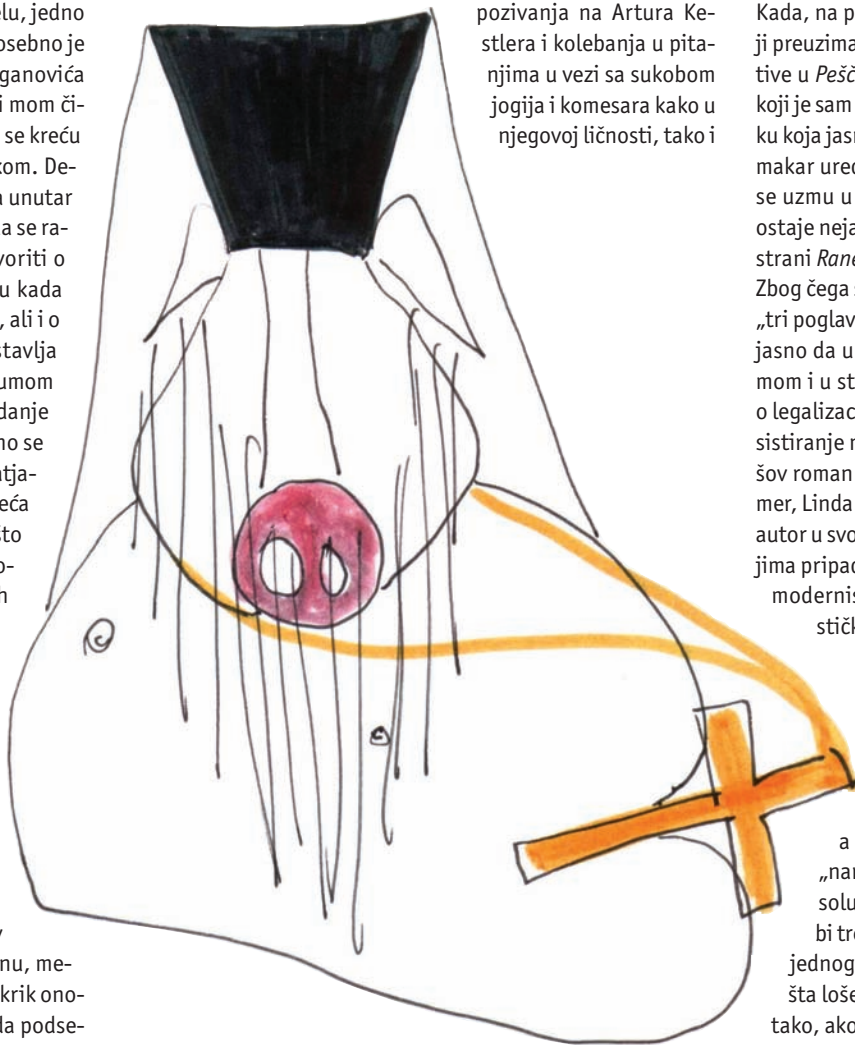
KRIV JE BIO PROGONJENI

Da bi se pravilno razumeo Kiš, čini mi se, potrebno je obratiti se jevrejskoj tradiciji i nekim shvatanjima koja su došla na videlo u istraživanjima Sandera Gilmana, Zigmunta Bauma i Danijela Bojarina. Jevrej in modernoj kulturi i istoriji izgleda onako kako ga je opisao Oto Vajninger u poslednjem delu svoje studije *Pol i karakter*. Vajninger nije samo kruna jednog rasističkog mišljenja koje se formira kroz čitav evropski srednji vek da bi u devetnaestom dobio naučnu, medicinsku podlogu, on je i možda prvi oštro formulisani krik onoga što se naziva jevrejska samomržnja. Vajninger se, da podsetimo, pokrstio 1902, a već naredne godine se ubio hicima iz pištolja. Četiri su ključne osobine kojima autor *Pola i karaktera* opisuje Jevrejina, muškarca: feminiziran, nereligiozan, bez ličnosti i bez posedovanja osećaja za dobro i zlo. Da li treba da naglasim da ovo podseća na opise Edvarda Sama iz *Porodičnog cirkusa*. Scene njegove nemoći, njegove „ženskosti“ (u jednom trenutku u *Peščaniku*, E.S. govori o menstrualnom ciklusu: *moje srce menstruira. Zakasnela, bolesna menstruacija moga judejstva...*), njegovog ateizma i, konačno, njegove ambivalentnosti spram porodice koju čas obožava čas zlostavlja pune tekst Kišove trilogije. Ove ideje vodile su direktno u Holokaust, ali ne treba nesrećnog Vajningera optuživati za zlo koje je zadesilo Jevreje tokom tridesetih i četrdesetih godina dvadesetog veka. Njegove reči su nastavak eugenike i drugih antisemitskih tradicija koje su unutar evropske misli često nailazile na veoma plodno tle.²

Istražujući ono, što radi lakšeg snalaženja, nazivamo vajningerska predstava o Jevrejima kroz svoju studiju o nastanku jevrejskog muškarca, Danijel Bojarin³ dolazi do veoma interesantnog zaključka koji ga vodi do istovetnog etičkog načela kojim se završava i roman „Peščanik“. U pitanju je pomenuti citat iz Talmuda koji glasi: „Bolje je biti među progonjenima, nego među progoniteljima.“ Bojarin se oštro suprotstavlja cionističko-militarističkom shvatanju muškarca kao poljoprivrednika, radni-

ka i ratnika, etici kibuca i kolektiva i ovakvu sliku povezuje sa tradicionalno feminizirano slikom jevrejskog muškarca, učenika ješive i proučavaoca Tore. On u citatu iz Talmuda prepoznaje odbijanje da se bude muškarac, nosilac maskuliniteta, ako su to uslovi pod kojim će biti smatran ljudskim bićem. Vajningeru bi ove reči zvučale dovoljno istinito, međutim Bojarinova pobuna je pobuna Drugačijeg i Različitog. Ona afirmiše razlike u želji da ih izjednači kroz radikalizaciju, a ne kroz unifikaciju i nivelaciju. Zbog toga u sebi nosi gotovo uzvišenu etičku vrednost.

Afirmacija i legalizacija očinstva koju dijalektički hrabro i nasilno sprovodi Tatjana Rosić je veoma labava konstrukcija, posebno kada se gleda iz ugla vrhunskog etičkog načela koje se uzdiže iznad podele na žene i muškarce, na feminitet i maskulinitet. Njena opaska da Kišovo delo referira na krizu patrijarhata jeste tačna, ali problem nastaje u trenutku reafirmacije patrijarhata koju Kiš vrši *legalizacijom prava na pripovedanje po principu muške loze* (str. 80) Međutim ta muškost loze se dovodi u pitanje etikom, a ne politikom reprezentacije. O procesu koji za cilj ima popravku sveta, čak i u manihejskim okvirima, svedoči i čitav Kišov opus, njegova stalna pozivanja na Artura Kestlera i kolebanja u pitanjima u vezi sa sukobom jogija i komesara kako u njegovoj ličnosti, tako i

u njegovom pisanju. Pored toga, Kišovo neprestano istraživanje odbačenih identiteta koji su progonjeni, treba li reći do smrti, od strane dominantne ideologije, treba li reći muške, vidljivo je pored *Peščanika* i u citiranoj pripovesti iz *Grobnice za Borisa Davidovića*, zatim kroz čitav *Čas anatomije*, ali i u izjavama tipa *Ja sam poslednji jugoslovenski pisac*, koja je data u vremenu kada je jasno postajalo da je Jugoslavija tvorevina na umoru. Takođe, tekst iz 1984. godine koji Tatjana Rosić citira selektivno *Saveti mladom piscu* prepun je stavova koji se uzajamno negiraju. Ono na šta Kiš stavlja poseban naglasak jesu bivanje samostalnom mislećom individuum i neumoljiva osuda svakog totalitarizma, sve ostalo je suštinski tu dosetka i pokušaj da se skrene pažnja upravo na dve pomenute stvari. Konačno, citat iz Dantea kao da pojačava upravo taj osećaj važnosti dat dvema opsesivnim Kišovim temama, a ostalo su trice kojima čaršija ispira usta.

NEMA SAVRŠENIH KOSMOPOLITA

Problem sa čaršijom jeste što ona rađa onu vrstu potkožnog fašizma koji se golim okom ne vidi, ali se prepoznaje u pokroviteljskim gestama, u neosuđivanju, u smejučenju na šale nasilnika, ukoliko u onom što u svetu teksta predstavlja fusnota. Jedna od retkih fusnota u knjizi Tatjane Rosić koja se ne tiče citata jeste ona na strani 79 u kojoj se podseća na antisemitsku paškvilu Nebojša Vasovića *Lažni car Šćepan Kiš*, uradak dostojan upravo onih tradicija sa kojima su pokušali da se obračunaju Sander Gilman, Bojarin i ostali, a koje su na koncu konstituisali Drugost kao podlu, zlu, perfidnu⁴, dunuli vetar u krila onima koji su tu Drugost uništavali fizički. Ako je ono što je Nebojša Vasović pisao dovođenje u pitanje *mita o Kišovom autorskom perfekcionizmu i intelektualnom kosmopolitizmu*, onda bi trebalo da se za-

IMANJE MUDA U SRPSKOM REČNIKU NE ZNAČI NUŽNO DA JE OSOBA KOJA IMA MUDA MUŠKOG RODA/POLA, VEĆ SE TA IDIOMATSKA FRAZA ODNOSI NA OSOBU KOJA POSEDUJE ČESTO BEZRAZLOŽNU HRABROST, ODNOSNO MOGUĆE JE DA MU-DA IMA I OSOBA ŽENSKOG RODA/POLA

pitamo gde je granica dozvoljenih argumenata u jednoj raspravi. Takođe, ako se ne primeti da je Vasović koristio nedozvoljene argumente u polemički intoniranom tekstu i ako se ti argumenti ne ospore, onda se jednostavno prigrlljuju, odnosno počinju da se podrazumevaju kao validni. Ipak, Tatjani Rosić je važno da nije prva koja je posle Jeremića napala Kiša. Problem je upravo u tome što je apsolutno dozvoljeno napasti Kiša, ali su za to potrebni jasni motivi i još jači argumenti.

Kada, na primer, pokušava da uz pomoć pojma fokalizatora koji preuzima od Mieke Bal⁵ objasni jedinstvo pripovedne perspektive u *Peščaniku*, Tatjana Rosić može da se posluži putokazom koji je sam autor ostavio. Mislim pre svega na fusnotu u 53 odeljku koja jasno ukazuje na jedinstvenog, ako ne pripovedača, ono makar urednika *Peščanika*, koji jeste zaista A.S., naravno kada se uzmu u obzir i prethodna dva dela trilogije. U tom smislu, ostaje nejasan postupak Tatjane Rosić koja potpuno ostavlja po strani *Rane jade*, a roman *Bašta, pepeo* tek delimično analizira. Zbog čega se ono što je prirodno da stoji zajedno i da se čita kao „tri poglavlja iste povesti“ razdvaja? Verovatno zbog toga što je jasno da u svetlu celine koja definitivno jeste obeležena traumom i u stvarnosti i na simboličkom planu, njena konstrukcija o legalizaciji maskuliniteta nema šta da traži. Takođe, njeno insistiranje na postmodernoj prirodi *Peščanika* teško da stoji. Kišov roman se ne uklapa ni u jedan od modela koji nude, na primer, Linda Hačion ili Brajan Mekhejl (McHale). Naprotiv, potonji autor u svojoj uticajnoj knjizi *Postmodernist Fiction* tekstove kojima pripada i *Peščanik* naziva graničnim modernističkim (limit-modernist) romanima, koristeći za njihov opis istu geštaltističku sliku koja se pojavljuje prologu Kišovog romana.

KAKO ZLOSTAVLJATI NARCISA

Neke od fraza koje Tatjana Rosić koristi imaju za cilj da denunciraju Kiša i predstave ga kao narcisoidno-autoritaran karakter. Govoreći o stilskoj brižljivosti ona koristi termin „policijska strogost“, a na kraju poglavlja o *Peščaniku* nailazimo na frazu „narcisoidno drski salto-moretale skok nad ponorom apsoluta“. Čemu ovakve „rugalačke“ formulacije u delu koje bi trebalo da se teorijski, da ne kažem naučno, bavi delom jednog pisca. Moguće je da Tatjana Rosić zaista ne misli ništa loše o romanima i pripovetkama Danila Kiša, ali ako je to tako, ako njena knjiga ima za cilj da dekonstruiše jedan mit sa stanovišta feminizma, onda su ovi argumenti *ad hominem* zaista nepotrebni. Ipak, meni se čini da njen cilj nije dekonstrukcija već destrukcija simboličkog potencijala koji, posebno za mladu prozu, ima sve ono što je Kiš uradio. S druge strane, njena analiza pogrešnih i površnih čitanja Kiša koja su nastala od njegove smrti na ovamo, posebno čitanja koja su išla u skladu sa autopoetičkim iskazima samog autora, njeno raskrinkavanje čerečenja Kišovog nasleđa koje ostavlja srbijansku književnost da tapka u mestu imaju priličan polemički potencijal, ali zahtevaju posebnu studiju koja bi se bavila recepcijom ovog pisca koja svakako nije ni jednostavna ni jednostrana, o čemu svedoči i činjenica da se za njega hvataju gotovo svi bez razlike. Stoga se ono što je ona učinila u „Mitu o savršenoj biografiji“ može posmatrati sa dva oprečna stanovišta: jedno je pokušaj nasilnog učitavanja u Kiša, njegovo delo i njegovu autorsku poziciju stvari koje se tamo ne nalaze, a drugo je prolegomena za jednu buduću raspravu o Kišovom nasleđu i pogrešnom tumačenju onoga što on zaista predstavlja kako u eksjugosloveskim književnostima, tako i u evropskim i svetskim razmerama ■

¹ Potpuno mi je jasno da ne postoji imenica ženskog roda ekvivalentna *piscu*, nudim ovu jer bolju ne znam – smatram da bi imenica *piskinja* zvučala previše uvredljivo.

² Tatjana Rosić (str. 116) iskazuje čuđenje nad činjenicom da E.S. može da oseća *istorijsko grizoduše* i da pominje *Isusa kao svog krvnika*, kao da zaboravlja da se roman bavi Holokaustom.

³ Boyarin, Daniel. *UNHEROIC CONDUCT The Rise of Heterosexuality and the Invention of Jewish Man*. Berkeley Los Angeles London: University of California Press, 1997

⁴ Ovo je pridev koji na istoj stranici u svojoj knjizi koristi i Tatjana Rosić: „Lična porodična drama u kojoj se figura oca izdvaja kao dominantna samo je uvod u detaljniju, perfidniju priču o književnom poreklu i pedigreu u kojoj se protejska relacija otac-sin ispostavlja presudnom za konstituisanje Kišovog autorskog statusa.“

⁵ Mieke Bal je Holandanka, a ne Finkinja, dakle njeno ime se izgovara Mieke, a ne Mika Bal. Međutim, Tatjana Rosić citira pogrešnu transkripciju iz prevoda knjige *Naratologija* koju je objavila *Narodna knjiga* u ediciji „Pojmovnik“.

BETONJERKA MESECA

Srbija se brani na Tviteru.

Vook Jeremić

CEMENT

Piše: Jasna Dimitrijević

O BROTHER, WHERE ART THOU?

Vladimir Kosorić: *Što se ne javiš bratu*
(Stubovi kulture, 2010)

Jugoslavija, rat i emigracija prostori su po kojima se savremena regionalna književnost kreće. Ona bolja, življa i komunikativnija. Postjugoslovenska književnost, posmatrana kao korpus rukopisa koji u paralelnoj montaži sadrže bar dva od ova tri elementa, može se tretirati skoro kao žanrovska a ne istorijska odrednica. Pisci i čitaoci ovakve literature najčešće su odrastali duž prvog vektora, sazrevali u drugom, a neki od njih sada žive treći. Detinjstvo smešteno u doba SFRJ zgodna je podudarnost koja pruža bezbroj dobro motivisanih asocijacija, bilo da se toj neuspešnoj zemlji pripisuje naivnost ili surovost deteta. Uglavnom, sentimentalna ironija lepak je koji povezuje delove mozaika kome često pristupamo kao dokumentarnom a ne književnom tekstu, te smo lako skloni da previdimo manjkavosti umetničkog rukopisa. Naime, čitamo ga kao vest iz prošlosti, ponekad kao sopstvenu biografiju, a od njega najčešće očekujemo samo minimum – zajedničko sećanje ili ličniji uvid u ono što nismo proživeli. Roman Vladana Kosorića *Što se ne javiš bratu* (Stubovi kulture, 2010) obavezan je naslov na listi takvih štiva, ali, nažalost, jedan od onih koji su mogli da budu daleko bolje napisani. Pošto postjugoslovensku književnost gutamo kao stari Grci adaptacije poznatih mitova, budimo dosledni u sličnosti i zahtevajmo da nas poznata priča, ispričana na nov način, zaista i ubedi.

ZA SADA BEZ DOBRE MOTIVACIJE

Kosorićev stil je uredan, ponekad do granice nepodnošljivosti. Čista rečenica koja retko iznenadi (a brzo se zaboravlja) ide u susret horizontu očekivanja, ali ga retko kad prelazi. Postoji niz čorokaka na mestima gde bih očekivala više pripovedačke mašte, više priče i motivisane lične istorije, a manje stereotipnih rešenja, kakvo je, za početak, prezime Bosnić, prikopčano sa Sarajevo sredinom osamdesetih Bijelim dugmetom. Ima problema i u epizodama, recimo onoj sa školskim drugarom Mirsadom. Reklo bi se da je ovaj autsajder, slab učenik i povučeno dete sa sela sprženih glasnih žica usled nezgode sa esencijom sirćetne kiseline, prvi književni junak (izvan okvira osnovnoškolske lektire) koji je stavio naočare sa velikom dioptrijom i postao prihvaćen u društvu. Tu je zahtev za motivacijom ustuknuo pred sentimentalnošću i rezultirao razblaženom parabolom sa tužnim krajem. Roman je najviše zatajio upravo na zadatom bolnom mestu, razlazu sa bratom i pitanju nepristanjanja na identifikaciju sa krvnim srodniciima kada se oni zalažu za pogrešnu stvar. Neven, Zlatanov Stariji Brat, ostaje kroki portret koji na glavi nosi hiperrealističnu beretku sa kokardom, sla-

bije definisan čak i od nekih epizodnih likova, na primer njegovog nastradalog oca Dušana, oficira-zavodnika čijim će profesionalnim stopama Neven krenuti i ostati lojalan svojoj službi do kraja rata i mirnog života u Beogradu, nepoljuljanog ubeđenja u svoju ispravnost. Nedovoljno za jednog Starijeg Brata, figuru koja zavređuje opširniju interpretaciju Mlađeg. Jasno nam je da među njima nema bliskosti (utoliko je sumnjivija postavka koja se temelji na razočarenju) i da rezoner, usled odvojenog odrastanja, ne može puno da nam kaže o Nevenu. Izvan sećanja na vreme kada je Mlađi Brat bio tek davež koga je Stariji u ranim pubertetskim godinama morao da vuče sa sobom i priče o prvoj ozbiljnijoj svađi sa očuhom, Neven ostaje nedefinisan. Nedostaje, zapravo, intimna projekcija Mlađeg Brata koji u Starijem želi da vidi ono čega, saznaće, nema; niti je priča vođena gorkim otuđenjem usled različitog etničkog porekla očeva ove *braće po materi*, koje bi nam u drugom ključu obezbedili dobru i motivisanu priču. Njihov odnos pluta u nezainteresovanosti i nepoznavanju, a nakon kratke i plitke anksioznosti lako prelazi u olakšanje. Dobar deo romana strpljivo čekamo da izroni anegdota koja bi otežala Zlatanovu odluku da se *bratu više ne javlja*, ali problem palog heroja postavljen je mlako, tačnije – propuštena je prilika da se on valjano postavi. Izostanak analize te potencijalne dileme osporava romanu pravo na naslov koji nam je najavio pucanje po šavovima države i porodice.

GDE JE NESTAO KAPETAN BOLI

Jedno od jačih mesta na sreću je deo kulminacione petlje ratne naracije. Mlađi Brat sreće Starijeg na periferiji fronta u trenutku kada, podmićući sve ratne strane do poslednjih 220 KM, crnim kanalima pokušava da pobegne iz bosanskog kotla. Dok kroz prozor bivše škole, sada u funkciji baze JNA, dopiru prljave popevke pijane vojske, razgovor Starijeg i Mlađeg vodi se pred geografskom kartom, prepravljenom oštrim potezima flomastera. Dok Stariji, poslušan vojnik na dužnosti, ostaje čvrst u fabrikovanom mišljenju da se rat vodi „zbog onih koji hoće da cepaju državu“, Mlađi izgovara jedno tiho: „Rat se vodi zbog mojih dvjesto dvadeset maraka“ i naracija ostvaruje taj trzaj koji smo čekali čitav roman. Ali, opet, nema opasnog kolebanja prouzrokovanog nevericom; nema transfera od ubeđenja da krivac ne može biti iz naše kuće, do otrežnjenja da to ipak jeste slučaj; nema upečatljivog sukoba, naročito ga Stariji Brat nije svestan. Mlađi se od tog susreta oporavlja kao od malo jače vrtoglavice, kao da je sve vreme bio spreman na takav ishod, a svedoci smo da u ranim godinama „događanja naroda“ nije propustio kroz svest Nevenovu fascinaciju Slobodanom Miloševićem u čijoj je pojavi, kao jedan od mnogih, prepoznao novog Tita. S druge strane, emigrantska poglavlja imaju brži krvotok i jači imunitet na kliše. Neretko su obeležena (auto)ironijom, ljutim načinom koji nedostaje prezašćećenim poglavljljima o odrastanju. Ali taj registar nedefisano stoji u praznom prostoru, nepovezan sa glavnom tezom, jer Brat kroz njega prolazi ređe nego onaj motorciklista kroz *Amarkord*. Kanadska priča (u linearnom pripovedanju) dolazi nakon njihovog poslednjeg susreta, pa takva postavka samo doprinosi utisku da je Zlatan iz „bratske“ priče izašao relativno neokrznut, a Nevenova figura dobija na beznačajnosti. Sve u svemu, da je Zlatan mogao da ustane od stola u onoj napuštenoj školi i ode bestraga iz Bosne i romana uz Kejvove stihove *let me tell you once again, I am the captain of my pain* iz pesme „Brother My Cup Is Empty“, imali bismo drugačiji roman. Ovako ga je na tom putu, nažalost, ipak pratilo samo neko bezlično *ne nagingji se kroz prozor* sa izlizane TDK kasete ■

ARMATURA

Piše: Snežana Čongradin

PROZAPADNI LIDER VELIKE SRBIJE

„Mi ne verujemo dobrim namerama muslimana“, ovim rečima je predsednik Republike Srpske obeležio 11. jul 2011. godine, dan kada su oružane snage države na čijem je čelu počinile genocid nad osam hiljada srebreničkih muslimana. Taj rasistički govor, kakav je u rudimentarnom obliku mnogo pre njega lansirala bivša predsednica bosanskih Srba, Biljana Plavšić – izjavom da su „muslimani genetski kvaran materijal“ – ne smeta predsedniku Srbije da Dodiku danas ukazuje državnu i političku podršku, ispoljava naglašenu ideološku naklonost i javno utemeljuje jedno veliko, krajnje lično prijateljstvo. Predsedniku Srbije ne smeta ni stav predsednika Republike Srpske o tamošnjem pravosudnom sistemu, unutar kojeg, takođe, pretežu elementi rasizma. „Neprihvatljivo je da nam sude sudi je muslimani“, izjava je Dodikova od pre samo dve godine, a od koje se nikad nije distancirao. Čak je prolećna rekonstrukcija Vlade Srbije obeležena prvom zajedničkom sednicom, skupa sa ministrima vlade entiteta BiH – kao da su ministri jedne vlade, a ne dve. Ubrzo nakon toga predsednik RS pokrenuo je u parlamentu izglasavanje odluke o raspisivanju referenduma – ne baš o nezavisnosti, ali o najelementarnijoj polugi svake centralne vlasti, pa bilo to i u krhkoj državi poput BiH – o pravosuđu. Ne samo da je reč o osnovnom segmentu

društvenog uređenja, već je to grana vlasti koja bi trebalo da se bavi procesuiranjem ratnih zločina i ratnog profiterstva. Koliko je samo sitnih, ličnih, sebičnih interesa sabijeno u jednoj zajednici ljudi, još svežih učesnika krvavog rata, zločina i genocida! Ogromne su razmere tih sitnih, pojedinačnih interesa. Posledice su iste za sve – javne i sveprožimajuće, iako je interes koji se krije iza toga sasvim privatn i ličan. Poruka koju dva predsednika takvim postupcima šalju regionu, Evropskoj uniji i široj međunarodnoj zajednici, odnosno građanima Srbije i građanima Republike Srpske, druga je strana njihove politike, usled koje im deklarativno proevropsko zalaganje deluje potpuno neuverljivo, a njihovo ponašanje ocenjuje se dvoličnim i licemernim. Srbija i RS igraju ključnu ulogu u održavanju napetosti i nebezbednosti u regionu, povlačeći poteze zbog kojih ih EU kažnjava, ili, kako njima više odgovara da javnost vidi – uslovljava nagrađivanjem. Time se neistinito predstavljaju sopstvenim građanima kao sila i faktor, umesto uloge koju su zapravo zauzeli prema međunarodnoj zajednici – izvor konflikta i zaostajanja. Tako je Milorad Dodik, nakon posete i samo jednog razgovora sa Ketrin Ešton, visokom predstavnicom EU za spoljnu politiku i bezbednost, odustao od referendumskih namera i bez velike buke povinovao se zahtevima evropskih čelnika. Neizvesno je, naravno, koliko će dugo trajati to Dodikovo povlačenje pred zahtevima EU – pre svega, ako se imaju u vidu njegove skorašnje rasističke izjave o muslimanima i širenje govora mržnje čak i na dan kada se obeležava godišnjica genocida u Srebrenici i sahranjuju posmrtni ostaci stradalih u masakru. Takođe, ta neizvesnost u pogledu Dodikovih poteza poduprta je

činjenicom da Boris Tadić i njegova stranka, u narednih nekoliko meseci očekuju status kandidata za članstvo u EU, koji bi im, kao najznačajniji predizborni adut, omogućio osvajanje još jednog mandata. Regionalna politika Srbije – odnos prema BiH i Kosovu, postaju ključni uslovi za korak ka EU a ispunjenje tih uslova – osnovna pretpostavka za ostanak na pozicijama vlasti. EU i Amerika neprestano pozivaju Borisa Tadića da podrži celovitost BiH i neutrališe secesionističke težnje RS, te izbriše iz osnova i svih temeljnih političkih postulata ideju Velike Srbije, u kojoj Srbi preko Drine postaju građani države Srba s ove strane Drine.

PUT DO NOVE STRATEGIJE

Oni žele podelu Bosne i Kosova. Ali, znaju da to nije realno. Da li takva pozicija implicira uverenje koje počiva na očekivanjima da će ta teritorijalna deljivost nekada biti ponovo realna, iako trenutno nije? Odnosno, da li je ideja u ovom trenutku nerealna upravo iz tog razloga što je ranije bila realna? A, ako je bila – to onda znači da može opet da bude. To je matrica kakvu je bilo moguće jasno uočiti u agresivnoj, ratnohuškačkoj politici Demokratske stranke Srbije i njenog lidera, bivšeg premijera Vojislava Koštunice. Razlika između ove dve stranke je blaga i počiva u činjenici da bi DSS čekao te bolje prilike za deljenje teritorije po etničkoj, verskoj i nacionalnoj osnovi, insistirajući na politički konflikta sa nepodeljivim i nezavisnim Kosovom, kao i celovitom BiH. Boris Tadić čeka prikladnije i bolje okolnosti za Srbe i njihovo regionalno povezivanje u jednu državu – a u međuvremenu govori neistinu i igra dvostruku ulogu (više nego očigledno) sve iz uverenja da kupuje vreme za Veliku Srbiju. Evropskoj uniji se, s druge strane, preporučuje čvršća politika

prema Srbiji i njenom lideru Borisu Tadiću, kako bi ceo region krenuo u demokratizaciju i saniranje posledica rata. Uskoro se mogu očekivati i zahtevi da predsednik Srbije poseti Prištinu. Prazna forma tog događanja u uslovljavanju okreće se, međutim, u svoju suprotnost. Tadić će tako otići u Srebrenicu na petnaestogodišnjicu genocida, nakon što je izdilio da se u tekstu srpske skupštinske deklaracije ne nađe pojam genocid, već zločin. Zbog čega je predsednik procenio da je u interesu građana Srbije iskrivljena slika o genocidu koji je, ipak, neko drugi počinio u njihovo ime, nije baš najjasnije. Takođe, nije jasno zbog čega je u interesu građana Srbije da se takvim odnosom rugaju žrtvama.

„Svugde gde stignem, ja podvlačim da vojni gubitak Srpske Krajine i slavonskih zemalja, gde su Srbi bili većina, mi ne smemo nikada prihvatiti kao definitivni gubitak... Te krajeve nikad ne treba smatrati izgubljenima, jer ni Nemci nisu Istočnu Nemačku smatrali definitivno izgubljenom. Čak ni u svom ustavu“, isticao je akademik Ljubomir Tadić 1996. godine. Akademik SANU je apelovao i na potrebu da se Republika Srpska „spasi“: „A što se Karadžića i Mladića tiče, ja se nadam da oni imaju vojno obezbeđenje oko sebe, tako da bi NATO-vci morali da rizikuju da među njima bude i mrtvih ukoliko se odluče da budu dosledni u svom okupatorskom nasilju.“

„Kohabitacija predsednika i premijera Srbije (Borisa Tadića i Vojislava Koštunice) mora biti nastavljena, pre svega zbog Kosova i Metohije, a stranačke stvari moraju biti stavljene u stranu u interesu države i njenog opstanka. Boris Tadić i Vojislav Kostunica već su nastavili saradnju organizovavši pregovarački tim, jer se država ne sme zanemariti i dovoditi u pitanje zbog stranačkih sporova. Njihova saradnja biće nastavljena kroz sva pitanja koja su otvorena pred Srbijom“, rekao je akademik Ljubomir Tadić, otac predsednika Srbije, 2006. godine.

Da nema neodoljivih sličnosti između političke stvarnosti i misli Ljubomira Tadića, ne bi, naravno, imalo smisla upućivati na oca, kada je reč o postupcima sina.

Sličnost se pokazuje i u dokumentovanom ideološkom profilu aktuelne državne politike i one koja je bila načeta krvavim sukobima, a pre toga, Memorandumom iz 1986. Naime, od kada je, u martu ove godine, usvojena Strategija Vlade Srbije o očuvanju i jačanju odnosa matične države i Srba u regionu, u poređenju proklamovanih ciljeva, u čijem ispunjenju ovdašnji dokument daje najznačajnije mesto Srpskoj pravoslavnoj crkvi, uviđa se posebno potreba za relativizacijom zločina, te ušuškanjem tragedije u lažno istorijsko predstavljanje ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Pišu: Predrag Lucić & Boris Dežulović

DVE LIRSKE RASPRAVE O IVI ANDRIĆU

NABIJANJE NA OKOLOKOLAC

(iz tefera reisa Mustafe ef. Cerića)

U lijepom starom gradu Višegradu
Gdje duboka Drina vjekovima teče
Ostade mi samo ružna uspomena
Na Andrića Ivu, na kausko smeće.

A i jutros, slušam, pjevaju slavuji
Što napisa Andrić, kauska budala,
Da ta cura mala, ruža procvetala,
Đerzelez Aliji pičke nije dala.

Evo sam ti došo, sjedim na Bikavcu,
Slušam Drina hući, novi dan se sprema,
Sve je kao nekad, Andrić u lektiri,
Đerzelez Alije na djevojci nema.

Višegrade, grade, gdje je moja vlada,
Ministra joj jebem za sport i kulturu,
Andrićeve knjige iznova nek piše,
Alija Đerzelez nek povali curu ■

SULL' BELLA VECCHIA CITTÀ DI PIUCITTÀ

(iz zadužbine Emira Neimanje Kusturice)

U lepome starom gradu Andrićgradu
Gde duboka Drina srednjim vekom teče
Nedostaje samo rana renesansa -
Ašik s Miloradom skoro svako veče.

A i jutros slušam, pevaju bageri
Gradilištem starog grada Kamengrada:
Ustaj, Milorade, ružo procvetala!
Veće je renesansa Drinu obasjala.

Beograde grade, Simfoniju šalji,
Neka Drinom hući Karmina Burana!
Ide humanizam, ide renesansa,
Cela Srpska biće istočna Toskana!

Na Drini ćuprija, na ćupriji ništa -
Mehmed-pašo, slušaj što je Emir rek'o:
Mesto turske biće armija turista,
Ćuprija će tvoja biti Ponte Vecchio!

S uma sam ti sišo, sedim na Bikavcu,
Buldožere slušam, novi grad se rađa,
Sviće činkvečento, pevaju zidari,
Samo tebe, Mile, na Bikavcu nema.

Andrićgrade grade, gde je tvoja šansa?
Nije tvoja šansa gradnja otomanska -
Veće je tvoja šansa rana renesansa
I hrišćanska srpsko-rimska alijansa ■

Piše: Tomislav Marković

ECI PECI PEC

(Pesma homo ludensa, iz zbornika
ratne poezije Logorski vijenac)

eci peci pec
ja sam smrti žrec
a ti mala žrtvica
eci peci pec

Eci peci pec
po vrtiću rec
po stomaku sec
ode krvi dec
eci peci pec

eci peci pec
preplašen ko zec

čekaš da te sec
čekaš da te rec
slobodno ti jec
eci peci pec

en den dinu
sava raka tinu
zgazićeš na minu
ubojitu, finu
sava raka tika taka
zaklaću te srca laka
faliće ti svaka dlaka
elem belem buf
trif traf truf ■

BLOK BR. V

Autori: Aleksa Jovanović i Lazar Bodroža

Avanture Zeca Milorada

AL TEK ŠTO INSTITUCIJE NISU IMALE
RAZUMEVANJA ZA MENE... E MOJ BATO! SVE GO DUNĐER I LAUFER...
JEDANPUT ME JE JEDAN TAKOZVANI DOKTOR (INAČE SLOVENAC!!)
TOLIKO IZNERVIRAO, DA SAM GA KRVNIČKI PROKLEO!

DOKTOR JE PREMIUO 5 DANA POSLE MOJE KOBNE
REČENICE, TAD SAM SHVATIO DA POSEDUJEM NEKI SPECIFIČNI TALENAT,
NEKU MOĆ... KAKO GOD...

BOG SVE VIDI

